

музичної діяльності за інструментом. Опрацювання музичних творів в умовах проблемного навчання, дослідницької діяльності, рефлексії активізує пізнавально-творчу роботу майбутніх учителів, розвиває творчі якості, такі, як самостійність, ініціативність. Комплексне використання в процесі інструментальної підготовки означених педагогічних напрямків дає змогу майбутнім фахівцям актуалізувати самостійний шлях у розумінні й відтворенні музичних образів творів.

Подальший розвиток перспектив удосконалення самопідготовки студентів може бути пов'язаний із застосуванням афективного, праксеологічного підходів, розробки практичних методик удосконалення самопідготовки студента-інструменталіста.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Коломієць Г.Г. Про концепцію цінності музики як субстанції і музики як способу ціннісної взаємодії людини зі світом / Г.Г.Коломієць //Часопис Національної музичної академії ім. П.І.Чайковського: Науковий журнал. – 2009. – №1(2) – С.104–113.
3. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: записки педагога / Г.Г.Нейгауз // 4-е изд. – М.: Музыка, 1982. – 300 с.
4. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О.М.Олексюк, М.М.Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 123 с.
5. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка. – К.: Освіта України, 2010. – 274 с.
6. Семенов И.Н. Рефлексивно-психологические принципы и рефлетехнологии как средства развития инновационного образования /И.Н.Семенов //Мир психологии. – 2013. – №3(75). – С.109–124.
7. Філософський словник / за ред. В.І.Шинкарука. – К.: УРЕ, 1986. – 800 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гончаренко Лариса Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

УДК 78: 34. 87

МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олександра ГРИЦЮК (Київ, Україна)

У статті розглядаються творчі здібності дітей дошкільного віку; представлені види, завдання і функції музично-дидактичних ігор для розвитку творчих здібностей; наведені приклади музично-дидактичних ігор на всі види музичної діяльності.

Ключові слова: дошкільний вік, музично-дидактичні ігри, творчі здібності

В статье рассматриваются творческие способности детей дошкольного возраста; представлены виды, задачи и функции музыкально-дидактических игр для развития творческих способностей; приведены примеры музыкально-дидактических игр на все виды музыкальной деятельности.

Ключевые слова: дошкольный возраст, музыкально-дидактические игры, творческие способности.

The article deals with the creativity of preschool children; are species task and function of music games for the teaching of creative ability; musical examples of didactic games for all kinds of musical activities. This idea is very topical in contemporary conditions because after that preschool childrens may to begin understand they can to do many themselves actions in process of different games. This process further this feeling of freedom and to take many grandness from that. The music games further receipt the great pleasure and aesthetics emotions. Creations activity of preschool children, which reveal itself in their music games assists to beginning and development many other qualities of their characters, which help to do future jobs with interest and benefit for society.

Keywords: preschool age, musical and didactic games, creativity.

Постановка проблеми. Розвиток творчої особистості є метою сучасної дошкільної освіти, головний зміст якої полягає у залученні дошкільнят до музично-творчої діяльності, що сприяє духовному становленню особистості. Сучасний музичний працівник має не лише розв'язувати виховні завдання, прагнучи урізноманітнити музичні заняття, а й дбати про розвиток творчих здібностей дошкільників. Розв'язання зазначеної проблеми реалізується шляхом впровадження у процес виховання різних видів музично-творчої діяльності, зокрема музично-дидактичних ігор.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему розвитку творчих здібностей дітей вивчали вітчизняні науковці Д.Б.Богоявленська, Н.С.Лейтес, Б.Г.Ананьєв, О.М.Леонт'єв, О.М.Матюшкін Н.Б.Шумакова, Г.Д.Чистякова, В.С.Юркевич, В.О.Моляко, О.І.Кульчицька, Я.О.Пономар'єв, Р.О.Пономар'єва-Семенова та інші.

Проблемі вивчення дидактичних ігор у навчально-виховному процесі були присвячені наукові дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Провідну роль гри у формуванні психіки дитини та розвитку здібностей відзначали видатні педагоги і психологи К.Д.Ушинський, А.С.Макаренко, Л.С.Виготський, О.М.Леонт'єв, Д.Б.Ельконін.

Дидактичні ігри у сучасних наукових дослідженнях розглядають як засіб навчання (О.В.Піщенко); активізації комунікативної діяльності (С.О.Тамбієва, І.Ю.Люлевич); активізації пізнавальної діяльності (А.Л.Андрасян, Н.Є.Коган, А.О.Кирилова, В.А.Крутій); формування самосвідомості (О.М.Лебеденко); формування навичок та вмінь

(І.О.Сергєєва); залучення до культури різних народів (М.В.Степанова); розвитку креативного мислення (О.Д.Гаврилова); екологічного виховання (Л.Ю.Павлова); формування музично-естетичних інтересів у дітей дошкільного віку (А.Ю.Халіль).

За програмою дошкільного виховання МОН України дидактичні ігри мають: сприяти прояву пізнавальної активності, розвитку, логічного мислення, активного мовлення, пам'яті, уваги; спонукати до узагальнення і закріплення у ході гри набутих дітьми уявлень про явища й об'єкти довкілля; викликати інтерес до різних видів дидактичних ігор (словесних, музичних, настільно-друкованих, з іграшками і предметами), вчити виділяти їх з-поміж інших ігор, особливу увагу звертаючи на наявність правил і певних дій, які є обов'язковими для виконання всіма гравцями; спонукати до варіативних дій у грі, творчого самостійного вирішення ігрового завдання; виховувати прагнення до якісного виконання правил та отримання позитивного результату гри [6].

У будь-якій дидактичній грі кожен учасник переслідує свою мету: вихователь ставить навчальну мету, а дії дитини спрямовані саме на гру. А відтак її успіх можливий за умови тісного взаємозв'язку цих двох цілей. Цінність музично-дидактичних ігор полягає у тому, що вони доступні дитині, викликають інтерес і бажання брати в них участь. Як результат – діти не лише отримують необхідні знання, а й вчать розуміти, цінувати і любити музику. Найважливіша мета використання музично-дидактичних ігор та ігрових вправ з дітьми дошкільного віку – розвиток творчих здібностей та поступове залучення їх до музичного мистецтва [7, с. 4].

Створення предметно-розвивального середовища, умов формування творчих здібностей є ще одним призначенням музично-дидактичних ігор. За таких умов є змога допомогти дошкільнятам розібратися в основних засобах музичної виразності, залучити їх до самостійних дій із застосуванням знань, отриманих на музичних заняттях; сприяти розвитку гармонійної особистості [4, с. 6–12].

Музично-дидактичні ігри мають навчальний характер та виховний характер, а відтак можуть проводитися на заняттях як окремий вид діяльності. У грі діти краще засвоюють програмові вимоги з розвитку співочих умінь, музично-ритмічних рухів, а також слухання музики.

Орієнтовними завданнями музично-дидактичних ігор виступають: розвиток пісенних навичок; вміння виразно співати; розвиток музичних здібностей (слуху, пам'яті, почуття ритму); ознайомлення з музичними інструментами та вокальними творами різного характеру; розвиток музично-слухового сприймання у процесі ритмічних рухів; розвиток та збагачення рухової реакції дітей, вміння погоджувати рухи з музикою; виховання естетичного смаку, поваги до національної та світової культури.

Музично-дидактичні ігри складаються з урахуванням загальних завдань музично-естетичного виховання дітей і проводяться за загальним

планом. При цьому враховується те, що зміст та структура занять повинні бути варіативними і цікавими, з використанням різноманітних прийомів, які допомагають дітям сприймати музичні твори, розуміти елементарні основи музичної грамоти.

Прості і доступні, цікаві і привабливі музично-дидактичні ігри сприяють бажанню дітей співати, слухати, танцювати. Основне завдання у процесі *співу* – зацікавити дітей, прищепити їм любов до вокального виконання. Створити позитивне емоційне налаштування дітей, спрямувати увагу на процес вивчення мелодії допомагають ігрові розспівування, що містять два образи, дві музичні фрази на звучання голосу в різних регістрах. Варто застосовувати наочні матеріали – малюнки до кожного образу, що допоможе дітям озвучити героїв у різних звукових позиціях. Завдяки такому розспівуванню відбувається розвиток образної уяви дітей, усвідомлене осмислення правильно вибраного регістру голосу відповідно до образного персонажа чи героя. Поступово діти починають чисто інтонувати, розвивається дикція, дихання, формується самоконтроль і вміння аналізувати як свій власний спів, так і спів однокласників. Використання музично-дидактичних ігор у сполученні з поспівками з «Музичного букваря» Н.Ветлугіної розвиває музичність у дошкільнят і готує підґрунтя до навчання їх співати по нотах. З метою активізації дитячої пам'яті застосовують різноманітні ігрові прийоми. Дітей можна навчати співати сольо, хором, ансамблем, ланцюжком, «в образах», з інструментальним супроводом та без нього [3, с. 6].

Музично-дидактичні ігри передбачають також *музично-ритмічні рухи*, в процесі яких розвивається музично-слухове сприймання і чуття ритму дитини. За допомогою гри відбувається активний розвиток і збагачення рухової діяльності дітей, що відбувається легко і безпосередньо. Граючи, діти захоплюються самим процесом руху під музику. Успіх правильного виконання під музику залежить у першу чергу від рівня зацікавленості до такого виду діяльності. У музично-дидактичних іграх на музично-ритмічні рухи можна застосувати різні ударні інструменти (бубон, молоточок, дзвіночок), або елементи костюму, наприклад яскравий капелюшок, віночок тощо. У залежності від змісту гри, рухи можуть бути задалегідь розучені або вигадані самою дитиною, музичний супровід на вибір музичного керівника.

У процесі *слухання музики* діти ознайомлюються з інструментальними, вокальними творами різного характеру. Сприйняття музики впливає на розвиток емоційно-чуттєвої сфери дітей. Аби навчити дитину глибоко відчувати музику, необхідно допомогти їй пережити, разом з нею радіти і сумувати, переживаючи певні почуття. Бажано до кожного твору для слухання підібрати ілюстрації, іграшки, загадки, вигадати сюжет [4, с. 6–12]. Приклад гри на слухання музики – гра «Троє клоунів». Метою заняття є визначення рівня уявлень дітей про різний характер музики

(весела, сумна), вміння визначати її темп (швидка чи повільна) та динаміку (голосна чи тиха). У ході гри при звучанні сумної музики, діти підіймають картки із зображенням сумного клоуна. Під час виконання спокійної музики показують картки із зображенням спокійного клоуна. Під час слухання веселої музики піднімають картки із зображенням веселого клоуна. Музичний керівник ставить запитання: «Який настрій музичного твору?», «Як прізвище композитора – автора цього твору?», «Хто може пригадати його назву?» Метою гри «Подорож до лісу» є навчання дітей прислухатися до звуків природи – шуму дерев, вітру; дзюрчання річки чи струмка, слухати як співають птахи, спостерігати за метеликами. Під час гри відбувається розвиток уяви, фантазії. Діти вчаться шляхом слухання музики милуватися красою доквілля, передавати свої враження словами, піснями, що відповідають емоційному стану душі. Після бесіди діти відпочивають у вигаданому лісі, грають в ігри. Гра «Пісенний годинник» допоможе перевірити рівень розвитку музичної пам'яті дітей (правильно впізнавати пісню за вступом або фрагментом мелодії). Обладнанням послужить годинник, по краях якого закріплюють картинки із зображенням персонажів, явищ, предметів на тему знайомих дітям пісень. Педагог пропонує дітям прослухати вступ або фрагмент мелодії знайомої пісні, назвати її або сказати, про що або про кого пісенька, а потім на пісенному годиннику стрілочкою вказати на відповідну картинку [5].

Наступний вид музично-дидактичних ігор – *гра на музичних інструментах* – надзвичайно цікава і захоплююча діяльність. Звісно, що значно цікавіше вона відбувається за умови створення ігрової ситуації. У процесі гри на звуко-ритмічних музичних інструментах відбувається розвиток фантазії, музично-звукових уявлень, що у подальшому допоможе у відтворенні мелодії [1, с. 3].

У світовій педагогіці поширення набула концепція музичного виховання відомого німецького композитора, просвітника і педагога Карла Орфа. Ним було розроблено систему дитячого музичного виховання, максимально наближену до природних можливостей та інтересів дитини. В основі системи – елементарне музикування, де провідну роль відіграє ритм і музично-ритмічна діяльність. За даної системи музичне виховання дошкільнят розглядається дещо ширше, ніж традиційне залучення дітей до виконання і слухання музики. Діти мають не лише слухати та по можливості відтворювати музику, складену іншими, але й, перш за все, творити та виконувати свою дитячу елементарну музику.

З метою розвитку у кожної дитини музичних здібностей, необхідно створити умови для творчої діяльності. Захоплення дітей таким процесом, бажання грати та співати настільки оволодіває ними, що вони не в змозі помітити неосяжної навчальної роботи, що відбувається під час музикування. Головним у цій роботі є задоволення від співу, «спілкування» з музикою, процес музикування (творіння музики).

Безцінним результатом такого музикування є прояв фантазії та вигадки, творчості та індивідуальності. Такий вид діяльності допомагає дітям вивчати та досліджувати навколишній світ, а також формувати своє ставлення до нього засобами музично-творчої гри. Використання музично-дидактичних ігор дає можливість найбільш змістовно здійснювати музичне виховання [8].

Значну увагу приділяли грі на дитячих музичних інструментах педагоги М.О.Метлов, Л.І.Михайлова, С.П.Бублей, М.П.Кононова, які підкреслювали значення цього виду музичної діяльності. Н.О.Ветлугіною дана детальна класифікація музичних інструментів та музичних іграшок, котрі можна застосовувати при роботі з дітьми. Дослідження Н.О.Ветлугіної показують, що у процесі музично-ритмічної творчості формується творча уява дитини, виявляються її ініціатива і вигадка. Дошкільники створюють цікаві композиції рухів, побудови своїх ігор, танців. Для цього вони використовують різноманітні виражальні засоби – мову, рухи, міміку, спів. Виникнення і розвиток музично-ігрового образу в творчості дошкільників залежить від того, як зуміє вихователь спрямувати їхню діяльність. Необхідно забезпечити самостійний прояв творчих здібностей дитини в іграх і танцях, всебічно стимулювати його на заняттях і в повсякденному житті. Творчі здібності виявляються в бажанні виступити, придумати танок, знайти своє індивідуальне вираження в рухах. Проте слід пам'ятати, що творчі прояви можливі тільки за умови навичок узгодження рухів з музикою [2].

У методичному посібнику Н.О.Ветлугіної «Дитячий оркестр» пропонується методика навчання дітей гри на музичних інструментах. У ньому підкреслюється необхідність окрім навчального характеру завдань вирішувати і творчі. Педагог не одразу приступає до безпосереднього процесу навчання гри на інструментах, а викликає бажання у дітей самим обстежити його, порівнюючи будь-які явища природи з характером звучання різноманітних інструментів, використовуючи їх зображальні можливості. Для координації сумісних дій, розвитку почуття ансамблю пропонується використовувати ритмічні «оркестри», вправи, музичну «луну», різноманітні імітації життєвих явищ, «музичний буквар» і фланелеграф (для придумування ритмів та їх проспівування). Отже, широко застосовуючи багато відомих засобів навчання, автор, тим самим підводить дітей до створення продуктивної творчості – імпровізації, музикування [2].

Сучасні педагоги-практики спираючись на дослідження попередників, активно застосовують різні види музично-дидактичних ігор на музикування. Наведемо деякі з них. Гра «Звукове люстерко». Люстерко повторює за нами будь-які наші рухи. А чи може це відтворити «звукове люстерко»? Вибираємо «люстерко» серед гравців і пропонуємо йому повторити за ведучим музичні звуки, ритми, трактування зі співом,

диригентські схеми. А ще можна повторити терміни нотної грамоти, прізвища композиторів. Адже слова теж складаються зі звуків. А найцікавішим завданням для «люстерка» буде дублювання фраз віршів, скоромовок із заданими інтонаціями.

Висновки. Отже, музично-дидактичні ігри об'єднують такі види творчої діяльності як: спів (соло, в ансамблі або хором), слухання музики, рухи під музику, ігри на музичних інструментах. Разом з тим вони виконують важливі педагогічні функції, зокрема: – допомоги дітям у пошуку співвідношення звуків за висотою; – розвитку чуття ритму, тембрового та динамічного слуху; – спонукання до самостійних дій із застосуванням знань, отриманих на музичних заняттях; – збагачення дітей новими уявленнями, розвитку ініціативи, самостійності, здатності до сприйняття, розрізнення основних якостей музичного звуку; – самоусвідомлення дитиною себе індивідуальністю та членом колективу; – відкриття перед дитиною шляхів використання отриманих знань у різних життєвих обставинах.

З кожним роком все більше уваги надається розвитку творчої активності та творчих здібностей дітей дошкільного віку. Застосування музично-дидактичних ігор на заняттях дає можливість сприяти творчому та загальному розвитку, закладанню основ духовної культури особистості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ветлугина Н.А. Виды детской музыкальной деятельности // Н.А.Ветлугина // Дошкольное воспитание. – 1980. – № 9. – С. 85–93.
2. Ветлугина Н.А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду [Текст]: уч. пособие для студентов пед. ин-тов / Н.А.Ветлугина, А.В.Кенеман. – М.: Просвещение, 1983. – 276 с.
3. Евтодьева А.А. Учимся петь и танцевать, играя. Методическое и практическое пособие по обучению дошкольников пению и движениям в игровой форме / Евтодьева А.А. – Калуга, 2007.
4. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры для дошкольников / Н.Г.Кононова. – М.: Просвещение, 1982. – 96 с.
5. Музично-дидактичні ігри – важливий засіб розвитку музичної діяльності / Інтернет ресурс / nv-ime.edukit.zt.ua
6. Тимошук С.В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ [Текст] : за системою К.Орфа / Тимошук Світлана Володимирівна // Обдар. дитина = Gifted child : наук.-практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. – 2013. – N 10. – С. 30–37.
7. Програма дошкільного виховання МОН України «Впевнений старт» / Інтернет ресурс http://www.mon.gov.ua/images/files/doshkilnacerednya/doshkilna/progr_rozv/1.pdf
8. Роот З.Я. Музыкально-дидактические игры для детей дошкольного возраста / З.Я.Роот. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 58 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Грицюк Олександра Андріївна – доцент кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв НПУ ім. М.П. Драгоманова.

Коло наукових інтересів: вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.